

بقلم : آقای دکتر علی مظاهری

استاد دانشگاه پاریس

بقیه از شماره قبل

بحث استقرائی در اطراف یکی از معنیات حکیم (انوری) علیه الرحمه

ای مولانا در روم درویشان باشند از اولیاء الله چنانکه اگر یکی از ایشان همه شب با معشوقی پریرازد و محبوبی. حور نژاد دور از رقیبان و اغیار در خلوتی تنها بمانند و از اسباب عیش و صحبت هر چه باید و شاید فراهم سازند و نزدیک او نهند البته از شام تا بام درین معشوق ننگرد و از عبادت حق تعالی بوی نپردازد آیا در خراسان شما هم چنین کسانی میباشند؟

مولانا فرمود آری در خراسان نیز باشند، لکن خراسانیان ایشان را (حیز) گویند.

غرض اینکه (حیز) آن هم بتشدیدزای هوز فحش عادی خراسانیان بوده است و حکیم انوری نیز جلال الوزراء را (حیز) بتشدید خوانده یعنی بترین فحش روزگار را که ضمناً فحشی است ادبی بوی گفته.

برای باز یافتن این فحش یا بقول قدماء شکافتن این لغز بایستی که از اول هر سال ماهها را (بیت ۹) شمردندی نه روزها را چنانکه مولانا شرف الدین علی یزدی بر شمرده است و ماههای موسوم عبارتند از اول (آبان) بیت ۲ م و مراد از او عدد (۸) باشد یعنی (حا) ی حطی دو دیگر (دی ماه) بیت ۳ م که مراد از آن عدد (۱۰) باشد یعنی (یا) ی حطی و سدیکر و چهارم (نیسان) و (رجب) بیت ۴ م و بیت ۵ م که مراد از هر یک عدد (۷) باشد یعنی (زا) ی هوز بتشدید و کلا یعنی

(حین) بتشدید زای هوز بمعنی دیوث و نامرد و این است دشنام حکیم انوری چه حساب‌های مولانا (شرف‌الدین علی) جمله بر خطاست والله اعلم بحقائق الاحوال .
 (ب) اسباب اشتباه مولانا (شرف‌الدین علی) .

مولانا کلمه (لغت) بیت ۷ م را (لغز) خوانده است و این خود یکی از زیرکی‌های حکیم انوری باشد که مخصوصاً کلمه لغت را بکار برده تا بلغز اشتباه کنند مگر پندارند که این نه هجا بلکه لغز است هر آینه اگر مولانا شرف‌الدین متوجه این معنی گشته (لغز) را (لغت) خوانده بودی باشتباه در نیفتادی و خود دانستی که مراد يك کلمه است . وانگهی مگر شاعر نمی‌گویید ؟

وانگه بشهور نی بایام   معنیش هر آینه بدانی

ولی مولانا شرف از سر غفلت ایام را حتی (خمسه مسترقه) را بحساب آورده و رنج بیپهوده بر خویش نهاده .

دیگر اینکه (مهرومه) بیت سوم را اصلاً نبایستی که بحساب در آوردی چه درین مورد (مهر) مطلقاً بمعنی شمس و خورشید است چنانکه (ماه) همراه او بمعنی قمر است و شهر عربی و آن ماه که مراد شاعر باشد (دی‌ماه) مصراع دوم است و همانا که درین مورد نیز (انوری) تعمداً مقلطه نموده تا (جلال‌الوزراء) را باشتباه درافکند و بریش او بخندند .

لکن اشتباه عمدۀ مولانا شرف در تفسیر کلمه (آبان) خواهد بود آنجا که شاعر گوید :

ای کرده کلیم وار عدلت   (آبان) خدای را شبانی

و هم از فحوای بیت هویدا است که (آبان) بمعنی (گوسفند) خواهد بود و ظاهراً تمام فایده معما و هنر حکیم انوری در همین بیت است .

مولانا شرف‌الدین (آبان) را که ماه ۸ م است درسی روز ضرب می‌کند

میشود (۲۴۰) روز و نیز (۵) روز خمسۀ مسترقه را که بآخر آبان ماه در افزودندی در می افزاید میشود (۲۴۵) روز و این عدد را ترجمه می کند بحروف سه گانه (را) و (میم) و (ها) ی هوز و میشود (ر مه) و این هم نهایت زیر کی است از جانب حکیم انوری که باین ترتیب (جلال الوزرا) را کاملاً در اشتباه انداخته باشد هر چند که در بیت ۴۹ م بوی می گوید اگر معنی این (لغز) یا (لغت) را خواهی دانست نباید که روزها را حساب کنی بل باید که تنها بدانی هر ماهی از ماهها که گفتم ماه چندمین است از اول سال او- باین ترتیب (جلال الوزرا) بکلی حیران مانده .

حقیقت آنکه در زبان قدیم دری (آبان) بمعنی (گوسفند) است چنانچه در زبان های هم ریشه با فارسی دری هنوز تا کنون (آبان) بمعنی گوسفند است . در زبان بلغاری (آون) یعنی گوسفند در زبان روسی (آوین) بیای مجهول یعنی برج حمل و در زبان (صربستان) که از سایر لغات بیگانه بفارسی دری نزدیکتر می نماید (آوان) یعنی قوچ که گشن و نر گوسفند باشد و در زبان فرانسوی (اون) مطلقاً جنس گوسفند باشد و در زبان انگلیسی (ایو) بیای مجهول ماده گوسفند باشد و در عربی (حیوان) اصلاً بمعنی گوسفند باشد و الف و نون (آبان) جمع است چه مفرد کلمه (آو) (یا آب) باشد چنانچه در زبان لبطوانی (آویس) ماده گوسفند و (آوینه) نرو گشن اوست و (آوینا) لحم اوست بهم چنین (اویس) و (اویم) در زبان لطمینی که اولی حالت رفع و دیگری حالت جراست (۱) و بهتر که بهمین چند مثال بسنده کرده آید .

(۶) Obah و Obehb و Ovin و Ewe و Avin و Avinas و Aviena

و Ovis و Ovem در لغات صربستان و روسی و فرنگی و لندنی و لبطوانی و لطمینی .

و علاوه بر (حیوان) عربی که اصلاً بمعنی گوسفند خواهد بود کلمه (شبان) فارسی مر کبست از (شاه) یا (شه) و (آبان) جمع (آب) یعنی گوسفندان و مراد از (شاه آبان) (چوپان) باشد.

و از قدیم باز در ایران و اسلام انبیاء علیهم السلام و حکماء ما ملت را (رمه) و (رعیت) و پادشاه را (شبان) و (راعی) دانسته اند. حدیث نبوی: کلکم راع و کلکم لرعیتکم مسئولون یا (عن رعیتکم) یعنی هر کدام از شما یان بمنزله (شبان) اید و مسئول (رمه) خود باشید و سعدی علیه الرحمه گوید:

پادشه پاسبان درویش است

گر چه نعمت بفر دولت اوست

گوسفند از برای چوپان نیست

بلکه چوپان برای خدمت اوست

و (منوچهری) این معنی را بهتر گوید در مورد سلطان مسعود سپس هزیمت شدن سپاه او از سلاجقه:

لشگر چو سگان رمه و دشمن چون گرگ

وین کار سگ و گرگ و رمه بر رمه بان است

ما را رمه بان نیست نه زو در رمه آشوب

نه ایمن ازو گرگ و نه سگ زو بفغانست

خلاصه انوری که شاعریست بسیار فاضل در کل علوم لاسیما در علم نجوم و سایر ریاضیات چنانچه از بسیار مواضع دیوان او هویداست و بعلاوه خود از مردم (خاوران) است که بقمتی بوده است از ناحیه (ایبورد) یا (اباورد) (۷) یعنی از معدن زبان دری است حکماً نوادر لغات دری را که بر مور فراموش گشته نیک میدانسته و کلمه (آبان) را بمعنی حقیقی او یعنی (گوسفند) بیاورده است.

(ج) معانی اصلی ماههای قدیم ایران .

قدیمی ترین سند عتیقه شناسانه که در دست داریم راجع بوجود ماههای زردشتی در ایران از صده اول قبل از میلاد زودتر نیست و آن سندها هم مربوطست بحفریات شورویها در خرابه های (نسا) بکسر نون نزدیکی (عاشق آباد) یا عشق آباد محرف (اشك آباد) و شهر (نسا) در فتنه مغول ویران شد ولی بعدها عاشق آباد یا اشك آباد که اصلش (ارشك آپاز) است و از جمله دیهات (نسا) بود در همان محل آباد شد چنانکه (مشهد) رضوی بجای طوس و طهران بجای (ری) قبل از مغول و (بار فروش دیه) که اکنون (بابل) گویند بجای (تمیشه) یا (طمیشه) ساخته شدند .

از حفریات شوروی اسناد کثیری بدست آمده است که بخط پهلوی روی تپله شکسته ها (Ostraca جمع Ostracum) نبشته شده و مربوط بدخل و خرج اوقاف مهم مقبره های اول پادشاهان اشکانی است .

این اسناد طبق فروردین و اردیبهشت تاریخ دارد با ذکر سال سلطنت پادشاه وقت و اینها پادشاهان اشکانی قبل از (فرهاد) چهارم و پس از او هستند .

از آنجا حدس زده میشود که اینها ماههای اشکانیان است زیرا که ماههای هخامنشیان بکلی غیر از اینهاست و اسامی دیگر دارد و با ماههای کلدانی تطبیق می شود در حالی که ماههای اشکانی طبق تحقیقات ما با ماههای ختائیان تطبیق میشود .

و توضیح آن نیازمندست بچندین مقاله یعنی امکان ندارد صد يك دلائل و براهین خود را درین مختصر بیان کنیم .